

DOI 10.18372/2786-5495.1.18912

УДК 159.952:616.89

Козинець Олександр Володимирович

кандидат педагогічних наук, доцент,

Український державний університет імені М. Драгоманова,

м. Київ, Україна

o.v.kozynets@npu.edu.ua

Литвиненко Олена,

магістр факультету спеціальної та інклюзивної освіти,

Український державний університет імені М. Драгоманова,

м. Київ, Україна

22fsio.o.lytvynenko@std.npu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЮВАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ

***Анотація.** Розглянуто поняття «регулювальна функція мовлення», зокрема її формування в дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю. Запропоновано три етапи організації логопедичних занять з цією категорією дітей.*

***Ключові слова:** регулювальна функція мовлення, логопедичні заняття, дитина зі СДУГ.*

***Annotation.** The concept of «regulatory function of speech» is considered, in particular, its formation in children with attention deficit hyperactivity disorder. Three stages of organizing speech therapy classes with this category of children are proposed.*

***Key words:** speech regulation function, speech therapy classes, a child with attention deficit hyperactivity syndrome.*

Вступ. У дошкільників із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю (далі – СДУГ), зазвичай, порушена регулююча функція мовлення [1; 2]. Це зумовлено дефіцитом функцій програмування, регуляції та контролю як на психічному, так і на фізичному рівнях. Такі порушення негативно впливають на процес засвоєння навичок, що формуються на логопедичних заняттях. Враховуючи особливості дошкільників зі СДУГ, логопед має цілеспрямовано формувати і розвивати регулюючу функцію мовлення на основі діагностики і динамічного спостереження за мовленнєвими можливостями дитини. Корекційна робота у цьому напрямку має ґрунтуватися на тому, аби навчити дитину планувати у свідомості порядок дій для досягнення певної мети. Задача педагога – довести дитині, що за допомогою мовлення можна передбачити результати своїх дій, а значить – контролювати довільну поведінку [5].

Мета статті – розкрити способи контролю за довільною поведінкою дитини аби за допомогою мовлення передбачити результати її дій; опис етапів організації логопедичних занять з дітьми зі СДУГ.

При виконанні дослідження використувувались напрацювання відомих науковців [1 - 6].

Виклад основного матеріалу. Експериментальні дослідження Лурія засвідчують, що процес становлення регулювальної функції мовлення відбувається так: спочатку мовленнєве висловлювання констатує вже виконану дію, потім воно набуває характер планування дії, і першим етапом планування дії є планування для інших (дитина звертається до дорослого і називає йому свою майбутню дію), наступним — планування для себе (мовленнєве регулювання власної поведінки). З часом звернення до зовнішньої сторони мовлення стає зайвим, і планування перетворюється у внутрішньо-мовленнєве, як у дорослої людини.

Регулювальна функція мовлення формується у дітей в період з 3-х до 6(7) років. Якщо номінативна функція мовлення формується приблизно у 2-річному

віці, то мовлення, яке передує дії та організовує її, формується між 4 і 5 роками. У дітей зі СДУГ регулююча функція мовлення формується дещо пізніше і темп формування значно повільніший, ніж у дітей з нейротиповим розвитком. Формування кожної мовленнєвої навички вимагає від дитини зі СДУГ значних зусиль, а зважаючи на постійну розосередженість, контролювати цей процес дошкільнику з гіперактивністю дуже складно, тому підтримка педагога у цьому має бути максимальною.

Зважаючи на особливості формування регулювальної функції мовлення у дітей зі СДУГ, організація логопедичних занять може відбуватися у **3 етапи**:

1 етап. Формування уміння підпорядковувати свої дії мовленнєвій інструкції педагога. На цьому етапі важливий поступовий перехід від одноступеневої до багатоступеневої інструкції, а згодом – до загальної інструкції без вказівки на явний порядок дій («Дістань олівці, ручку, відкрий зошит» - «Приготуйся до заняття»). Спочатку інструкція може підкріплюватись наочною, зокрема піктограмами, малюнками, предметами.

2 етап. Формування мовленнєвої регуляції дій з допомогою супровідного мовлення. На цьому етапі програмування діяльності все ще залишається за дорослим. Проте частину програм, засвоєних через багаторазове повторення на логопедичних заняттях, дошкільник може скласти сам з використанням наочності. Важливу роль на цьому етапі відіграє система запитань дорослого, відповідаючи на які, дитина формує подальший план дій («Що треба зробити спочатку?», «Що треба зробити після цього?», «Давай перевіримо, чи все правильно»).

3 етап. Формування мовленнєвої регуляції дій за допомогою випереджального мовлення. На цьому етапі акцент робиться на мовленнєве програмування дитиною своєї діяльності. Тепер перед дитиною стоїть завдання спочатку озвучити свою майбутню дію, а потім реалізувати її. Для опори педагог продовжує використовувати наочний матеріал і вербальні підказки. Дошкільник сам має викласти піктограми, малюнки чи реальні предмети у певній

послідовності, складаючи таким чином порядок своїх дій («Що треба зараз зробити?», «За допомогою чого треба це зробити?»). Завдяки цьому підвищується самостійність дитини, проте функція контролю залишається все ще слабкою.

Висновки. Таким чином дитина зі СДУГ вчиться системно планувати свої дії, усвідомлено намічати маршрут, підкорятися правилам, нести відповідальність за свої дії, - все це сприяє кращій регуляції довільної поведінки дошкільників із гіперактивністю. Проте, поки у дітей навички самоконтролю та саморегуляції не розвинені в повній мірі, вся діяльність здійснюється під постійним чітким і системним керівництвом педагогів.

Список використаних джерел

1. Press AP. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-IV). washington DC: *American Psychiatric Press*; 1994. P. 7 - 8.
2. Войтко В.В. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) у дітей: психолого-педагогічний супровід : навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 76 с. URL: <file:///E:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/862.pdf> (дата звернення: 30.05.2024).
3. Дем'яненко С. Д. Інтеграція мовленнєвого та рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2020. Вип. 11. С. 125 – 128.
4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: метод. посіб. - Київ : Конві прінт, 2020. 88 с.
5. Прокопів Л. Комплексний підхід у вихованні і навчанні гіперактивних дошкільників. *Психологія особистості*. 2013. № 1. С. 149 - 156.

6. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. - Київ : Освіта України, 2011. 294 с. URL: https://logoped.in.ua/wp-content/uploads/2018/02/ZNM_Ribtsun.pdf (дата звернення: 30.05.2024).